Igor Daniš
Bezvýznamnosť

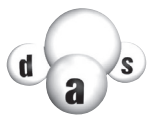

drewo a srd
ZALOŽENÉ 1994

KNIŽNÁ EDÍCIA
ČASOPISU VLNA

Igor Daniš
Bezvýznamnosť

Copyright © Igor Daniš, 2023

Slovak Edition © Občianske združenie Vlna / Drewo a srd Bratislava 2023
Obálka a layout © Matej Lacko

Vydanie prvé
Edícia próza

Všetky práva vyhradené
Jazyková redaktorka Ľudmila Červená

Interné katalógové číslo: DAS209PROZ01/2023
ISBN: 978-80-89550-86-9

Bezvýznamnosť

I. časť

1

Ktorý rok sa píše? 2011, 2014, 2017 či 2019? Aký je medzi nimi rozdiel? Žiadny. Jeden ako druhý. Ani jeden nevyčnieva, sú priemerné, ploché, bezduché, zaliate šedosťou. Bezvýznamné.

Ekonomická a finančná kríza, ktorá vypukla na jeseň roku 2008, bola zažehnaná. Prekonaná. Nie vyriešená, iba posunutá, odložená. Grécko neskrachovalo, euro nepadlo, Európu nezahltili migranti. K zmene systému nedošlo. Finanční špekulanti, hedžové fondy, novodobé supy načas ustúpili, aby sa pripravili na nový útok. Inak všetko veselo vykračuje vpred. Vývoj sa nezastavil, plynie. Umelá inteligencia získava na sile, digitálny svet sa stáva dôležitejším, než je ten fyzický, potraviny sú čím ďalej, tým viac umelé, človek ničí planétu, stupňuje rýchlosť pokroku, no cieľ cesty zostáva neznámy. Možno sa vysťahovať do vesmíru, na Mars? Prečo? To nikoho nezaujíma. Otázky si už nikto nekladie, veď všetko je jasné. Okrem otázok o tom, ako uspieť – kdekoľvek a v čomkoľvek –, priniesť na trh čo najskôr novinku, dosiahnuť zisk, uživiť sa, zničiť konkurenciu. Pracuje sa stále viac, menej sa zarába a nikto nemá z práce radosť. Umelá zábava sa rúti z každého média, ale ľudia sú čoraz unavenejší, zničenejší a pesimistickejší. Život sa neustále zrýchľuje, stáva sa neznesiteľným. Rýchlosť sa stáva najväčšou hodnotu.

Premýšľanie o svete bolo vytesnené na okraj. V spoločnosti panuje ticho. Nebodaj ticho pred búrkou? Čakáme azda na katastrofu?

V jeden bezvýznamný deň, nedeľu ako každú inú, kráčal Martin dole rušnou ulicou. Blížilo sa poludnie a všade bolo plno turistov. Ulica spájala dve obľúbené turistické historické atrakcie. Vyžarovala svojrázne kúzlo. Martin nemal nikam namierené. Prechádzal sa. Prechádzka nemá smer, nie je to príbeh. Je to stav premýšľania. Náhle zatúžil po zmene. Prepadlo ho nutkanie niečo hľadať. Tváre v dave.

Hemžili sa okolo neho. Musel sa im vyhýbať. Kľučky, úskoky, obiehanie, vľavo, vpravo: tanec okolo tiel a tvárí. Komu patria? Aké sú to zjavy? Aký má význam, že na ne narazil? Uvedomil si, že žiadny. Sú úplne bezvýznamné pre jeho život.

Čo očakával? Že sa zmocní náhody? Uchopí stratené? Sníval o nádeji či pominuteľnosti?

Akoby dav, táto láva sopky, voľná tečúca energia, mal vychrliť zjavenie, tvár, zmysel. Obdiv i márnosť zároveň. Hľadanie konkrétneho v mase, v cudzote. Môže odcudzená forma splodiť blízkosť?

Hľadá tvár iba v tomto dave navôkol alebo vždy a všade? V práci? V tvorbe? V diele? V láske? V žene? V cudzom tele?

Po čom túžil? Po stretnutí so ženou, ktorá až dosiaľ bola úplne neznáma. Raz dole, na konci ulice, na starom malebnom námestí, stretol, koho hľadal. Aspoň tak sa mu to matne vynáralo v pamäti. Prečo by sa stretnutie nemohlo opakovať? Náhoda je možnosť vymykajúca sa akémukoľvek zákonu a pravidlu. Je nepredvídateľná, neprípustná a prekvapujúca. Úžas nad nemožnosťou uchopiť; úžas, že prichádza: kúzlo nepravdepodobnosti. Náhoda taká príťažlivá, ale aj taká bolestná.

Tvár ako vykupiteľka? Aká tvár? Odraz vlastnej tváre? Áno, hľadal vlastnú tvár; tvár, do ktorej by mohol nahliadnuť kedykoľvek a akokoľvek; navždy prívetivú tvár. Zrkadlo. Uistenie, že existuje. Oči, krivky, pohľad: tak málo stačí na prežitie. Živé zrkadlo. Neustály obraz v pohybe.

Bolo by čokoľvek vábivé, príťažlivé a životaschopné, keby to nepodliehalo náhode? Keby sa to nevymykalo všetkým pravidlám a zákonom? Malo by to zmysel? Bez náhody. Nie je práve to zmyslom prechádzania sa? Krása náhody a jej pominuteľnosť. Nie je hľadanie iba klamným manévrom nášho stvoriteľa? Rúškom hodeným na naše oči? Nie je hľadanie zabudnutím? Prechádzanie sa vykúpením?

Ani počas cesty, ani na námestí nikoho nestretol. Nikto tam nestál, nikto nečakal. Všade iba hemženie. Nebol sklamaný, nesmútil. Cestou späť, hore svahom, sa už viac pozeral na šedý asfalt cesty

ako na tváre okoloidúcich. Doma sa naobedoval a šiel si ľahnúť. Vo vnútri cítil nepokoj, že niečo nebolo v poriadku. Stála očarujúca tvár, do ktorej by sa mohol pozerať – navždy –, tvár, v ktorej by zošedivel.

Túžba utiecť z vlastného života. Vzdialiť sa sám sebe. Vzlietnuť. Iba túžba.

2

Keď sa Martin odpoludnia zobudil, zmyslel si, že sa pôjde túlať autom. Ale kam? Doľava, doprava, rovno? Jednoducho za svetlom. Niekam ho to len dovedie. Aspoň sa má podľa čoho orientovať, čo sa často nestáva. Len aby nezablúdil ako v živote.

Ísť za cieľom, uvidieť cieľ, splniť úlohu, nájsť zmysel, nechať sa viesť, zachovať si nádej. Cesta pred ním, cesta za ním. Črtá sa jedinečný príbeh: nezabudnuteľná reťaz rozhodnutí, činov, zážitkov a stretnutí. Prečo pokračuje, pýtal sa každú chvíľu. Prečo nezastaví a nevráti sa? Nájde spokojnosť niekde inde? Koľko pokusov bude musieť urobiť? Je život len testovaním; opakovaním, hoci odlišných, pokusov a omylov? Je vlastne slobodný? Čo je jeho motiváciou, čo ním hýbe? Dozvie sa niekedy odpoveď?

Nehľadá na ceste alibi pre svoj doterajší život? Pre svoje hriechy, prechmaty, omyly. Samá obhajoba, trápenie, výčitky svedomia, to hľadanie strateného času, zbieranie dôkazov pre príbeh, pre ospravedlňujúci príbeh. Kto je sudca? Kde je lavica obžalovaných? Čo je trest? Čo vyslobodenie? Byť na očiach, byť videný, byť nezabudnutý, byť hore po celú večnosť; a uvidieť iných, ľudí, svet.

Spomenul si na jednu scénu zo svojho života: Nechcelo sa mu raz v noci spať, a tak sa prechádzal po byte. Zbadal zrkadlo a nevedomky sa tvrdo zahľadel do svojej tváre, do svojich očí, vlastnej tváre, vlastných očí. Páčivé? Jeho črty, symetria. Ktorý je jeho skutočný pohľad? Ten, ktorý mieri do zrkadla, alebo ten, ktorý na neho pozerá zo zrkadla? A ktorá jeho tvár? Tá v zrkadle, alebo tá, ktorá sa naň pozerá? Začal tvár približovať k zrkadlu, slzy sa tlačili do očí; potlačil ich však; zachoval si dôstojnosť. Mal fyzické pnutie preraziť zrkadlo čelom. Ale zriekol sa činu. Aj tak by pri ňom sám seba nevidel. Mať tak pri sebe revolver, pomyslel si, prestrelil by si

lebku, hlavu, rozum. Revolver nevlastnil, a ak by si ho zaobstaral, dávno by ten silný dočasný pocit vymizol. Bol to záblesk: preraziť si tvár. Ale ktorú? Vlastnú, alebo tú v zrkadle? A čím, aby sa zbadal v okamihu prerazenia? Bolo zbytočné sa ďalej pozerať, stav aj tak nemá riešenie. Napil sa vody a vrátil sa do postele. Spomienky unavujú.

Stále všetko dookola: prekážky, možnosti, voľby, rozhodnutia, otázky. Žiadny únik. Neustále opakovanie rovnakého, kruh, čas, márnosť. A čo má robiť? Kajať sa? Nechať život plynúť, ako beží?

Kam uložiť celé to svoje výlučné ja? Ako ho najlepšie odovzdať spoločnosti, potomstvu a dejinám? Písať knihy, uverejňovať vlastné myšlienky, ak sa nejaké nájdu? Veď to robil a nemá to žiadny význam – pre neho ani pre spoločnosť.

Ani sa nenazdal a dorazil do ulíc predmestia susedného veľkomesta. Rozhodol sa, že sa v ňom zastaví a odpočinie si. Ulice ho doviedli na malé osamelé námestie. Napadlo mu, že by sa odtiaľ mohol hromadnou dopravou vybrať do centra. Autom sa doviezol na parkovisko, zatiahol brzdu, vypol motor. Vystúpil, zamkol dvere a obzrel sa okolo seba. Bol podvečer. Na námestí dominoval kostol, súsošie a krčma. Žiadna živá bytosť. Chvíľu pokojne vdychoval čerstvý vzduch. Pokoj. Náhle sa však prudko otvorili dvere pajzlu a vyšlo z nich päť živých bytostí: tri opité prostitútky a dvaja rovnako opití muži.

„Ja chcem žiť!“ kričí prvá prostitútka.

„Ja si chcem užívať!“ kričí druhá.

„Ja sa chcem radovať!“ kričí tretia.

„Poď sem ty kurva, lebo ťa zmlátim,“ reve prvý muž.

„Poďme chľastať!“ zavelil druhý muž.

A všetky tri prostitútky k nim poslušne docupitali. A že život nemá zmysel.

Bolo už šero, keď v centre cudzieho mesta uvidel tvár, ktorá sa mu zdala povedomá. Nestýkal sa s ňou? Nevzplanulo dávno niečo medzi nimi? Ako to vlastne bolo? Ani nevie, čo si ešte pamätá.

Nie je to tá očarujúca a pôvabná tvár, ktorú má matne vyrytú

v pamäti z inej podobnej prechádzky? Z ktorej? Kedy? Ale aká tvár? Rysy si nevybavoval. Pamätal si, ako ho vtedy zaliala túžba zmocniť sa jej, no zostal nemohúci. Koľký krát v živote? Bola ojedinelá? A je to vlastne ona?

Stretol by ju, keby sa nevydal na náhodnú cestu, nedorazil do mesta, nezaparkoval na námestí, lebo tam bolo voľné miesto, keby v určitú chvíľu neprišla električka? Pochádzala z toho mesta, alebo sa tam nachádzala náhodou? Kam išla? Prečo ju stretol? Čo to znamená? Alebo to bola iba ilúzia, lož? Krátke pohľady do očí cudzieho človeka – zrkadla čoho? Alebo to nebol cudzí človek? Prítomnosť jednej ženy v dave, ilúzia obrazu. Anjelská možnosť. Túžba vrátiť všetok čas, začať znova, uveriť, začať hľadať identitu – vždy pominuteľnú.

Rozpamätal by sa na ňu ešte niekedy? Ale videl skutočne ju? Pamätala si ona jeho? Utkvelo jej aspoň niečo náhodou v pamäti? Nejaké dočasné zachvenie? Epizóda, ktorá síce nič nezmenila, ale zostala, akokoľvek bezvýznamná bola pre beh skutočností. Jedno vytvorila: sen. Bude úplne nezmyselné snívať, že ju ešte raz stretne. Ale prečo? Je to len sen, ktorý tlačí vpred.

Keby ju neskôr stretol na inom mieste, v cudzej krajine, spoznal by ju? Nezahmlil by mu dav zrak? Existovala pre neho iba na určitom mieste a v určitom čase? Navždy stratená v mase. Možnosť identifikácie nepredstaviteľná. A neskôr by už ani rovnaký čas a to isté miesto nevymazali večnú odlúčenosť.

Náhoda? Prechádzanie? Pominuteľnosť? Matná stopa v pamäti, nostalgia. Čo si vlastne pamätať? Nie je to všetko iba fantázia? Zostala iba hmla.

3

Keď sa Martin priblížil k domovu, čírou náhodou narazil na priateľa z mladosti, s ktorým sa náhle pred zhruba dvadsiatimi rokmi rozišli a odvtedy sa nevideli. Predtým sa spoločne schádzali v partii. A hoci ich stretávanie sa v partii i spoločný život trvali krátko, vídavali sa často a ich výmeny názorov bývali intenzívne. Martin ale partiu náhle opustil, z trápnosti, ktorá sa mu prihodila s vtedajšou priateľkou. Bol to hlúpy čin, ktorý mal vyznieť ako žart, no všetci ho vnímali a chápali ako trápnosť a urážku.

„Nemám čo vysvetľovať. Ani tebe, ani nikomu inému," povedal Martin, keď uvidel priateľa po dvadsiatich rokoch. Na jeho tvári bolo vidieť, že má na jazyku otázku, ktorú Martin očakával.

„Dobre, dobre, len sa nerozčuľuj," odpovedal priateľ z čias dávno minulých.

„Čo by si odo mňa vlastne chcel? Priznanie, prejavenie ľútosti, ospravedlnenie? Nič takého nemám v talóne."

„To ani nechcem. Chcem iba vedieť, čo si vtedy presne urobil. Čo sa vlastne stalo? Stalo sa to všetko samo od seba? Niekto ťa prinútil? Alebo si to urobil zo srandy? Nebodaj pomsta? Alebo si mal iný zámer?"

„Ja nemám čo vysvetľovať a ani neviem, ako sa to všetko stalo."

„Nehnevaj sa, mne len tá vec vŕta v hlave celé tie roky – a nejaké roky už to sú. Je to historický akt, ktorý mal význam pre naše životy, a ja si ho neviem vysvetliť."

„Lenže už nemá žiadny význam."

„Máš pravdu. Len z času na čas uvažujem o tom, čo by bolo, keby."

„Aj teraz sme sa stretli náhodne. Aký to má význam? Aký zmysel má poznanie pravdy? A čo keď ani ja pravdu nepoznám?"

„Stalo sa to."

„Ako vieš, čo sa presne stalo? Poznáš iba interpretáciu."

„Áno."

„Ako vieš, že niekto nekamufloval fakty? Leží pred tebou nevysvetliteľná záležitosť. A nevysvetliteľná je možno preto, lebo ju niekto kamufloval. Pravda je možno omnoho jednoduchšia."

„Takže vieš, čo sa stalo."

„Nie, neviem. Len viem, že sa to nestalo tak, ako sa hovorí a ako sa ty domnievaš, že sa všetko udialo."

„Ako vieš, čo sa domnievam?"

„Je to takmer verejná vec. Všetci naši známi si myslia, že to tak bolo. Či nie je to tak? Lenže bola to záležitosť len jej a moja."

„Stalo sa to?"

„Nie, je to fáma. Nič sa nestalo. Všetko bola náhoda, ktorá sa zviedla na mňa. Musel tam byť niekto tretí, ktorý tam proste tú vec postavil bezo zmyslu, možno z hravosti a skrytej túžby pre ľahkomyseľnú srandu v každej situácii, a potom proste odišiel. Nemohol tušiť, že jeho čin bude niesť fatálny následok pre dvoch ľudí."

„Všetko stále nasvedčuje tomu, že si za tým všetkým ty, pretože si sa vždy prezentoval takým druhom hravosti a srandy bez ohľadov na ostatných."

„Možno. Ale neurobil som to."

„Vysvetlil si jej to?"

„Samozrejme."

„Ale nepresvedčil si ju."

„Nie. Neverila mi. Nedokázala si asi predstaviť, že by som to nemohol byť ja, že by to mohla byť náhoda, že to mohol urobiť ktokoľvek. Možno to urobil niekto z vás, aby mňa či nás zničil. Ale prečo? Zo žiarlivosti?"

„Rozišli ste sa hneď?"

„Nie, ona ma opustila. Nebola s ňou už žiadna reč. Keď sme sa neskôr vrátili domov, vzala si všetky veci a odišla."

„Videli ste sa ešte?"

„Nie."

„Ľutuješ to?"

„Ľutovať nemám čo, pretože tá vec sa stala nezávisle odo mňa,

ja som ju neovplyvnil. Možno sme sa dobre nepoznali a tá vec bola skúškou nášho vzťahu, vzťahu medzi mojou náturou so sklonom k srande a hravosti a tej jej so sklonom k väčšej vážnosti a rozumnosti. Neskôr by sa naše rozdielne povahy, ktoré sa vo vtedajšom mladom veku dopĺňali a smerovali k abstraktnému cieľu, možno hlbšie prejavili, abstraktný ciel by sa neskôr rozmenil na konkrétne menšie ciele, a náš vzťah by sa na nich rozbil."

„A možno nie a stále by ste sa doplňovali a to všetko by bola len nechcená náhoda v nesprávny moment, ktorý rozbil váš vzťah a dal iný smer kormidlám vášho života."

„Možno."

„Ale ako si tak všetko hovoril, nabral som pocit, že si tú vec predsa len narafičil ty, aby si váš vzťah nechal prejsť skúškou vzájomnosti a odolnosti."

„Môže sa to tak javiť, ale nie je to pravda."

„Celá naša partia sa rozpadla. Rozpadli sme sa a prestali sa stretávať. Koľko je to už rokov, čo sme sa nevideli? Škoda. Vyprchala z nás všetka nádejná energia, duchaplnosť, odhodlanosť, nápady, vzájomné doplňovanie a inšpirovanie, ostrosť myšlienok."

„Možno sme k rozpadu speli dlhšie, iba sme nič netušili, a neskoršie by v jeden moment súdržnosť vybuchla a rozmetala nás na kusy. Takto sme sa rozdelili náhle kvôli malichernostiam, z hanby, zo šoku, ale v podstate v priateľskom duchu, nikto na nikoho nespomína v zlom, nestačili sme sa medzi sebou pohádať."

„Si ženatý?"

„Nie, a ty?"

„Som. Vediem priemerný život: manželka, dve deti, pracujem v televízii, dom na predmestí, žena je neurologička."

„Nikdy si nechcel žiť na predmestí."

„Žijeme tam len dva roky. Žena chcela. Možno sa vrátime do mesta. Ktovie. A ty žiješ sám?"

„Ako kedy, mám za sebou rôzne známosti a vzťahy. Niekedy to trvá jeden deň, niekedy mesiace. Raz som s jednou žil niekoľko rokov. Teraz som sám. Je to najlepšia voľba zo všetkých možných."

„Odvtedy si ju ešte videl? Streli ste sa?“
„Nie.“
„Nechceš vedieť, čo robí a kde žije?“
„Možno nabudúce.“